

החילוק בין לח ויבש

1) שו"ע או"ח שי"ח סעיף טו

דבר שנתבשל כ"צ והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו. הגה ואפילו נצטנן כבר. אבל אם הוא רותח, אפילו בדבר שיש בו מרק, מותר ויש מקילין לומר דכל שאין נותנו ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפילו נצטנן, מותר (המגיד פרק כ"ו). ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי, וכמו שכתבתי לעיל סי' רנ"ג.

2) עם מרדכי - שבת ס' ט'

ה בדבר לח והנה נחלקו הראשונים אם אמרתן אין בישול אחר בישול בדבר לח דהרא"ש פ"ג סי' יא כתב בשם רש"י דהא דאמרין דאין בישול אחר בישול היינו בדבר יבש אבל בדבר לח שנצטנן אמרינן יש בישול אחר בישול ומקורו בגמ' לדאין טומנין משחשיכה גזירה שמא ירתיח ופרש"י קדירה שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה בתחלה באור ונמצא מבשל בשבת ולפ"ז המשנה קמה הנ"ל אות א דאין בישול אחר בישול מיירי רק בדבר יבש אכל בתהילה סי' י כתב הרא"ש דאין בישול אחר בישול אף בדבר לח ובב"י כתב שכ"נ מסתימת הרמב"ם ושאר ראשונים אך לדינא החמיר כשו"ע ס"ד דבתבשיל שיש בו מרק יש בישול אחר בישול אם נצטנן ונראה לפרש שלפי הסוברים שאין בישול אחר בישול בדבר לח גדר בישול כדבר לח שזה הוא לבישול דבר יבש דהיינו הכשרת האוכל לאכילה ע"י חום האש ואף אם נצטנן ובדבר לח אין אוכלין אותו כד לא אמרינן אזיל ליה בישולו ע' לעיל אות ב כיון שכבר נתפעל בו בישול הראשון שלא נתבטל ממנו ועכשיו רק צריך לחזור ולחממו כדי לאכלו ואין זה נחשב כמעשה בישול ודומה לדבר יבש שלא נאכל אלא חם דמותר לחממו לכו"ע מאידך הסוברים שיש בישול אחר בישול בדבר לח גדר בישול בדבר לח שונה לגמרי מבישול בדבר יבש והיינו שהגרר בבישול בדבר לח הוא חימום שהרי זוהי הפעולה שעושה בדבר לה ולכן כשנצטנן בודאי אמרינן אזיל ליה בישולו כיון שאינו חם ... ומכל הנ"ל מוכח דלפי הרמ"א יש בישול אחר בישול בדבר לח מן התורה אם נצטנן לגמרי ורק בקצת קרוב להיד סולדת בו לא נחשב נצטנן לגמרי וזוהי כונת הרמ"א סי' שיח סט"ו הנ"ל שכתב ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי וכמו שכתבתי לעיל סי' רנ"ג וע"כ לשון לגמרי לאו דוקא הוא

3) ספר אגלי טל - מלאכת האופה אות יז

ויראה לי דמים שנתבשלו ונצטננו כו'. כי הכרעת הרמ"א להקל בלא נצטנן לגמרי כתב המנחת כהן [ריש שער שני] משום דס"ל דהעיקר כדעת הפוסקים דלא מחלקין בין יבש ללח. ול"נ באיסור דאורייתא מחמירין כאינך פוסקים. וכשלא נצטנן לגמרי וראוי עדיין לקצת בני אדם לאכול מחמת חמימותו. כבר יצאנו מחשש איסור דאורייתא

4) שו"ע הרב או"ח סינן שי"ח סעיף ט

כל דבר לח יש בו בישול אחר בישול דהיינו תבשיל לח שנתבשל כבר כל צרכו ונצטנן ואפילו לא נצטנן לגמרי אלא שאין היד סולדת בו וחממו בשבת עד שהיד סולדת בו חייב משום מבשל אבל אם הוא חם כל כך עד שהיד סולדת בו ומרתיחו יותר אין בזה משום בישול ומותר אפילו לכתחלה להרתיחו סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי כמו שיתבאר (ואם מותר ליתנו על גבי כירה או תנור נתבאר בסימן רנ"ג) ויש אומרים שאפילו נצטנן לגמרי אין בישול אחר בישול ומותר להרתיחו בשבת סמוך לאש במקום שאין לחוש לחיתוי. ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי אלא ראוי עדיין לאכול מחמת חמימותו אבל אם נצטנן לגמרי נוהגין כסברא הראשונה אפילו לענין דיעבד כמו שנתבאר בסימן רנ"ג ואפילו ליתנו על תנור בית החורף קודם שמסיקו הנכרי כדי שיתחמם כשיסיקו אסור כמו שנתבאר שם וכן בכל דבר שיתבאר שיש בו משום בישול:

5) שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף ז

תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום בישול אם נצטנן. הגה: ו"א דוקא אם מצטמק ויפה לו (רבינו ירוחם ח"ג); ואם לא נתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי, שייך בו בישול אפילו בעודו רותח; וה"מ שיש בו בישול אחר בישול, בתבשיל שיש בו מרק, אבל דבר שנתבשל כבר, (לב) והוא יבש, מותר לשרותו בחמין בשבת.

6) משנה ברורה סימן שי"ק לב

והוא יבש - ר"ל שהריקו המרק ממנו:

7) ספר הלכות שבת להר"ש אייזר ד' 291

Cooked food which is moist but contains no accumulation of liquid is considered as dry food. Cooked food containing any accumulation of liquid which has cooled off completely, even if the dry food is in greater quantity than the liquid, is considered as containing liquid according to most Poskim.

8) בית יוסף אורח חיים סימן רנג אות ב (א) ד"ה כירה שהיא

ומ"ש רבינו כל זמן שהיא רותחת. כן משמע ודאי שאם שהה בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה משום דהוה ליה כמבשל וכן כתב רבינו בסימן שי"ח (פא סוע"ב), וכן כתב רבינו ירוחם בח"ג (ני"ב סט סוע"א) בשם ה"ר יונה דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור. וכתב עוד ומכל מקום מוכח מהגמרא שאם לא נצטנן אפילו שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר. וכתב עוד בשם ה"ר יונה דהא דשרי להחזיר דוקא כשהגיע מבעוד יום למאכל בן דרוסאי אבל אם לא הגיע לא יחזיר אם נטל עכ"ל, וכן כתב הרב המגיד בפרק ג' (ה"ל) בשם הרמב"ן (לח: סוד"ה כתב) והרשב"א (לו: ד"ה עד שיגרוף) אלא שלא הזכיר מבעוד יום וכן נראה דמאחר שעכשיו כשמסלקו מהאור הוא מבושל מה לי אם נתבשל מבעוד יום או אם נתבשל משחשיכה ואפשר דה"ר יונה מיירי כשסלקה תיכף שחשכה דאז אם לא הגיע מבעוד יום למאכל בן דרוסאי גם עכשיו כשמסתלק התבשיל לא הגיע. ורבינו כתב בסימן שי"ח (פב.) שאם לא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח ואם כן מה שמתיר כאן להחזיר, כשנתבשל כל צרכו לגמרי הוא דוקא, שאם לא נתבשל כל צרכו אע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור להחזיר כל שיש עדיין חום בכירה שהקדרה רותחת מחמתה:

9) ספר אגלי טל - מלאכת האופה אות נה (ד)

ע"כ נלפענ"ד עפ"י דברי הב"י בשם הרבינו יונה וז"ל דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו יש בו בישול אם נצטנן. ואינו מובן דמה נ"מ אם רובו רוטב או מיעוטו. וצ"ל משום דעיקר כוונתו על הרוב והוי דבר שאין מתכוין על המיעוט דבתר עיקר כוונתו אזלינן וכמ"ש בתה"ד הובא ברמ"א סי' רנ"ג [סעי' ה'] בעכו"ם המחמם בית החורף והתבשילין מתחממין דמותר. משום דעיקר כוונת העכו"ם לחמם את בית החורף [עיי' השמטה] ואף דמ"מ הוי פסיק רישא. מאחר דאמירה לעכו"ם אינו אלא שבות הקלו בפסיק רישא. וא"כ ה"נ יש לומר לפי הכרעת הרמ"א שי"ח סעי' ט"ו הובא בדברינו לעיל סעי' ח' דבלא נצטנן לגמרי סומכין על הפוסקים דאין בישול אחר בישול אפי' בלח ובס"ק י"ד הביאנו דברי המנחת כהן שפירש דעת הרמ"א דס"ל דהעיקר כדעת הפוסקים דלא מחלקין בין לח ליבש א"כ כ"ש בנידון דידן שעיקר כוונתו אינו אלא על האינפנדא לא על השומן אלא דהוי פסיק רישא דאין להחמיר מאחר דהעיקר כדעת הפוסקים דאין בישול אחר בישול אפי' בלח רק שאנו מחמירין ולא עדיף משבות גמור דאמירה לעכו"ם דאין מחמירין בפסיק רישא. וא"כ אפי' לדברי הלבוש שהגיה בדברי המחבר כנ"ל היינו משום דהמחבר פסק בדבר לח יש בישול אחר בישול וא"כ אין להקל בפסיק רישא. אבל לפי הכרעת הרמ"א אין להחמיר בזה:

10) שולחן ערוך אורח חיים סימן שי"ק סעיף טז

מותר ליתן (ק) אינפאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת ואע"פ שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, (קד) דשרי. (רבי ירוחם ח"ג) (קה) ויש מחמירין (ר"ן פרק ב"ט). ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה.

11) משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן שי"ק סעיף טז

(ק) אינפאנדה וכו' - הוא פשטיד"א הנזכר בכמה מקומות והוא פת כפולה הממולא בחתיכות שומן ונותנו שם כדי לחממו והטעם שמותר דכיון שהוא יבש אף שנצטנן לא שייך ביה בישול עוד וכמ"ש בסט"ו ואע"פ שהשומן חוזר ונימוח

מ"מ מקרי יבש כיון שבשעה שנותנו לחממו לא נמחה עדיין:

12) משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף טז

(קד) דשרי - היינו רק לענין איסור נולד דלא שייך בזה אבל לענין איסור בישול הכא חמיר מדלעיל דהא רוטב הוא דבר לח ודבר לח שנצטנן שייך בו בישול כמ"ש המחבר בס"ט"ו וע"כ אינו מותר הכא רק אם יעמיד הקדרה במקום שאין היד סולדת בו:

(קה) ויש מחמירין - ס"ל דגם בזה שייך איסור נולד ואפי' בקדרה שהשומן מעורב עם המרק

13) שש"כ ח"א א-מג

קדירה ובה תבשיל המכיל כמות גדולה של שומן קרוש אין להניחה על גבי קדירה חמה שכן לכתחילה אסור להפשיר דבר בשבת משום איסור נולד ורק במקרה של צורך יש מקום להקל ומכל מקום אם הפשיר אין איסור באכילת השומן המופשר ואם נמצא בקדירה רק מעט שומן שיתערב בתוך התבשיל מיד עם הפשרו לית לן בה רוטב שרגילים לאוכלו גם כשהוא קרוש כגון ציר דגים מותר להפשירה

14) שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן עד

(ו) האם מותר ליתן חמאה על דבר גוש חם בכלי שני.

תשובה: הנה חמאה במדינה זו שנעשה מחלב שמבשלין תחלה שנקרא פעסטערייזער /פיסטור/ אם היה במדת יד סולדת הרי נעשה החמאה מחלב מבושל ומכיון שנקרש הוא כדבר יבש שאין בו משום בשול שוב, כמפורש במג"א סק"מ לענין שומן שנקרש דנעשה עתה יבש ואין בו שוב משום בשול ואף שנמוח ונעשה לח לא איכפת לן כדפי' בלבו"ש וכן הוא במ"ב ס"ק ק', וממש כן הוא החמאה במדינה זו. אבל אם הוא פחות מיד סולדת יש לאסור דהא לא נתבשל מעולם, ומכיון שכפי הנשמע איכא מי שהחום הוא מדת ק"ס או מדת קס"ח, הנה לפ"מ שבדקנו בעצמנו מדת ק"ס הוא ודאי יד סולדת ומותר (עי' לעיל ס"ק ג') ואם נמצא גם פחות מק"ס הוא ספק.

15) שש"כ ח"א א-ס"ד וס"ק קצ"ח

... אין לשים תבלין קצו או חמאה קצח על תפוח אדמה חם וכיו"ב אבל מותר ליתן מלח שולחן או מלח בישול על תפוח אדמה חם ...

(קצ"ח) ... ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל דאפשר שיש להחמיר גם בחמאה שנעשית מחלב מפוסטר דכיון שתבשלה רק בעת שהיתה חלב וכבר נצטננה לגמרי ועכשיו שוב נימוחה ע"י בישול החמאה והוה לח דקיי"ל דיש בא"ב בנצטנן לגמרי ...

16) שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן עד

(יט) האם מותר לערות מים מכ"ר לכלי שנותרו בו טיפי מים שנתבשלו ונצטננו.

תשובה: הנה יש חלוק בין טפות מים שלא מיתוסף בזה שום הנאה אף לא בכמות שאף במים קרים שהוא בשול דאורייתא אין בזה איסור להערוך והרבה פוסקים דפסיק רישא דלא ניחא לו שרי אף לכתחלה, ובטפות מים שהוא פחות מכשיעור אפשר אין להחמיר, אבל מ"מ כתבתי באג"מ ח"א ס"ס צ"ג שיש לאסור. שלכן בהיו מים רותחין שנצטננו שמעצם הדין אין בשול אחר בשול דכן סוברין רוב הפוסקים ודאי לא שייך להחמיר בהטפות. ואם יש מים הרבה מבושלים שנצטננו יש לאסור לערות עליהו הרבה מים רותחין באופן שגם המים הצוננין יעשו רותחין כיון דהוא פסיק רישא דניחא לו.

17) שש"כ ח"א א-נב

אסור לערות מכלי ראשון ואפילו אינו עומד על גבי האש לא על משקה קר אפילו הוא מבושל ולא על דבר יבש כשאינו מבושל כי העירוי מבשל לפיכך יש להקפיד שלא לשפוך מכלי ראשון על עלי תה שלא נתבשלו על גבי האש מבעוד יום וכן יש להקפיד שלא לשפוך מכלי ראשון על תמצית תה קרה אף אם היתה מבושלת או לשפוך לתוך צלחת או כוס שאינן נקיות ואינן יבשות לגמרי וכן אין לשפוך מים מכלי ראשון על דיסה דלילה כדי לחממה אלא ישפוך עליה מים חמים מכלי שני וכמבואר בסעיף סא

18) שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן מ

אם מותר לערות מים רותחים לתוך כוס לחה ממים צוננים מבושלים או לא מבושלים.

לח"א אודות עירוי מים חמים בשבת מכלי ראשון לתוך כוס לחה ממי ההדחה, אמנם כן דבשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"א סו"ס צ"ג השיב דהואיל דעירוי מבשל כדי קליפה מדאורייתא לכן יש לאסור לערות מתוך כלי ראשון רותחין לכלי שהדיחוהו במים קרים שלא נתבשלו ונשארו בו טפים, שמתבשלים הטפות, ואף שלא ניחא ליה יש לאסור, וצריך לנגבו ע"ש.

(א) אבל לפענ"ד מאותו הנימוק שהאגרות משה כותב להתיר לאחר מיכן כשהצוננים הוא ממים שנתבשלו (ומעוד נימוקים שנזכיר) יש להתיר גם כשלא נתבשלו עוד, והוא, דכותב שם לאחר מיכן, דאבל כיון שאין בזה שיעור החיובא, אף שעכ"פ אסור מדאורייתא משום דח"ש אסור מה"ת, יש אולי להקל בהדיח במים קרים שהיו מבושלים ונצטננו כיון דיש סוברין דאין ביטול אף בלח שנצטנן והוא גם פ"ר דלא ניחא ליה ע"ש. ומאותו פתח ההיתר משום דהוא פ"ר דלא ניחא ובצירוף שהוא רק ח"ש יש לפתוח להתיר גם כשהמים הקרים עוד לא נתבשלו, ובצירוף לזה מה שיש סוברים דעירוי ככלי שני, וכן שיש סוברים שאמרינן בכה"ג תתאי גבר (יעוין להלן בשם הטור), וכן מה שבכלל אין דרך ביטול בכך.

(ב) וקולעים הדברים שראיתי שכותב בזה בספר שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ס"ז, שלא ראה מרבתינו וגם לא מרבנן קשישאי שדקדקו בזה, ושהוא זה דלכן לא הקפידו על כך, כיון דצחצוחי מים דבר מועט הוא והשופך לתוכו מים חמים בטלו לגמרי מיד ואין כאן ביטול, ואין דרך ביטול בכך, וכיון דאין כוונתו לבשל ואינו נהנה מהביטול הזה, בכל כה"ג ודאי לא גזרו רבנן, והרי מעולם לא שמענו בכף המוציא מרק מכלי ראשון בשבת בלילה או בבקר מן הטשולינד /חמין/ שלאחר שהוציא פעם אחת ינגב הכף בין כל לקיחה ולקיחה אף אם נצטנן הכף בינתיים עיי"ש... .

(ו) כן מה שכותב עוד הספר שם ששמע בשם מרן החו"א ז"ל שנהג לנגב בזה, ומתקבל הרושם כאילו אסר, ג"כ לא דק בזה הספר, דיעוין בספר זה השלחן ח"א לאו"ח סי' שי"ח שמביא בשם החו"א שהסכים דזה נקרא דלא ניחא ליה, וכן גם זאת שאמר ז"ל שהיה ראוי להנהיג להדיח הכוסות במים שכבר נתבשלו, אך קשה להנהיג כן ע"ש. ומוכח מזה שהיה סבור שמדינא אין לאסור שאל"כ לא היה מפטיר את דבריו שקשה להנהיג כן אלא היה מורה ובא שצריכים להנהיג כן, ושאחרת אסור, ופשוט.

ושפיר כותב בזה השלחן שם שישודי ההיתר בזה משום דהוה פסיק רישא דלא ניחא ליה דלדעת הערוך מותר, וגם להחולקים אינו אסור אלא מדרבנן אבל חיובא ליכא וכמו"ש המשנ"ב בסי' ש"כ ס"ק נ"ג, ולכן כשיש עוד צד טיבותא סמכינן שפיר על הערוך וכמו שביאר המשנ"ב שם בס"ק נ"ה, ובנדו"ד יש עוד צד טיבותא דהא דעת הרשב"ם בתוס' שבת ד' מ"ב ע"ב ובטיו"ד סי' ס"ח דעירוי מכ"ר הוא ככלי שני ע"ש. ומוסף ע"ז עוד צדדי ההיתר שכתבנו לעיל באותיות ד' ה'.

ויעוין גם בספר שו"ת יביע אומר ח"ד חאו"ח סי' ל"ג שהרחיב והעמיק הדיבור בשיטת הערוך, ובא עלה גם בהפלוגתא אם עירוי ככ"ר או לא, ודן גם בדינא דחצי שיעור, וזאת הלכה העלה שמותר מצד הדין לערות מים חמים לתוך כוס שהודח בצונן ועליו רסיסי מים, ואין צורך להחמיר בזה לנגבם קודם שיערה עליהם חמים עיי"ש... .

(ט) לאור כל המתבאר ובצירוף כל האמור נראה דאין לאסור עירוי מים רותחין לתוך כוס לחה ממים צוננים, והנח להם לישראל וגו', ומכ"ש שאין כל לתא דחשש איסור בעירוי רותחין לתוך כוס לחה ממים צוננים מבושלים כגון משתיה קודמת, וכדומה.